

Sjældne ynglefugle

– 25 ÅR I VESTJYLLAND

Dansk Ornitologisk Forening i Ringkøbing amt

Sjældne ynglefugle

– 25 år i Vestjylland

Sjældne ynglefugle

– 25 år i Vestsjælland

JUBILÆUMSBOG I ANLEDNING AF 25-ÅRET
FOR LOKALAFDELINGENS START

Ringkøbing Amts Fugleliv nr. 14

Dansk Ornitologisk Forening, Ringkøbing amt

© Forlaget Dansk Ornitologisk Forening, Ringkøbing amt.
Hodsager 1997.

Redaktion: Leif Novrup og Egon Østergaard

Kort og diagrammer: Gert Thorhauge Andersen

Tegninger: Jens Overgaard Christensen

Fotos: Ole Amstrup (31), Jens Ballegaard (31, 82), Jens Hedegaard Christensen (63), Jens Overgaard Christensen (16, 26, 36, 38, 62, 113), Erik Enevoldsen (20, 67, 101), Christian Hjorth (forside, 109), Carsten Laursen (45, 93), Jørgen Langkilde (22, 24, 32, 40, 44, 47, 51, 54, 55, 95), Stig Sund (23, 25, 76, 77, 88, 96, 108), Allan Kjær Villesen (104), Egon Østergaard (43, 73).

Forfattere:

Gert Thorhauge Andersen:

Rørdrum, blå kærhøg, stylteløber, huldue, bjergvipstjert, sorttrygget hvid vipstjert, savisanger og skægmejse.

Niels Peder Brøgger:

Lille præstekrave, hedelærke og stor tornskade.

Jens Overgaard Christensen:

Sorthovedet måge, dværgmåge, svartbag, sandterne, dværgerterne og sorterterne.

Bo Daugård:

Sorthalset lappedykker, taffeland, hvepsevåge, hjejle, kirkeugle og broget fluesnapper.

Erik Enevoldsen:

Hvid stork, krikand, spidsand, atlingand, blåvinget and, vagtel, stor hornugle, toplærke, gulhovedet gul vipstjert, sortstrubet bynkefugl og karmindompap.

Leif Novrup:

Grågås, canadagås, edderfugl, engsnarre, hvidbrystet præstekrave, mosehornugle, hærfugl, vendehals, sjagger, skovsanger, halemejse og pungmejse.

Ole Olesen:

Natugle.

Eigil Thomasen:

Gråstrubet lappedykker, knarand, plettet rørvagtel, skovsneppe, slørugle, nattergal, husrødstjert, drosselrørsanger og ravn.

Egon Østergaard:

Skarv, troldand, rørhøg, hedehøg, urfugl, stor regnspove, tinksmed, isfugl, sortspætte, skærpiber, vandstær, græshoppesanger og træløber.

Tryk: Gullanders Bogtrykkeri a/s, Skjern

ISBN 87-984892-6-7

ISSN 0902-7025

Jeg ved en lærkerede,
jeg siger ikke mer;
Den findes på en hede,
et sted som ingen ser.

I reden er der unger,
og ungerne har dun.
De pipper, de har tunger,
og reden er så lun.

Og de to gamle lærker,
de flyver tæt omkring.
Jeg tænker nok, de mærker,
jeg gør dem ingenting.

Jeg lurser bag en slåen.
Der står jeg ganske nær.
Jeg rækker mig på tåen
og holder på mit vejr.

For ræven han vil bide
og drengen samle bær.
Men ingen skal få at vide,
hvor lærkereden er.

(Harald Bergstedt)

En stor tak til Else Bendix Staunstrup, Holstebro for hendes testamentariske gave til lokalafdelingen, som hermed har fået mulighed for at udgive denne bog.

Indhold

Forord	7
Alfabetisk oversigt	8
Indledning	9
Fuglene i den vestjyske natur	13
Arts gennemgang	
Kystnære vådområder	14
Søer, moser og vandløb	52
Skove	69
Heder	86
Byer og agerlandskab	98
Litteratur	117

Forord

DOF's lokalafdeling i Ringkøbing amt kan i oktober 1997 fejre sit 25 års jubilæum.

Ændringerne i den vestjyske fuglefauna i den forløbne periode er for flere arters vedkommende omfattende. Ca. 25 nye arter er kommet til eller i hvert fald registreret for første gang. Det er mange over så kort en årrække. 3 arter er forsvundet som årlige ynglefugle: hvid stork, engsnarre og sandterne, og en 4., urfuglen, skogrer på absolut sidste vers ikke kun i Vestjylland, men i hele Danmark. Tabet af den er særlig smerteligt. Den har været her i al fald i 2.000 år, og den kommer aldrig igen.

Den danske natur mister med urfuglen en rest af fortiden, og det er en ringe trøst, at den fortsat danser i lokalafdelingens logo.

Med denne bog har lokalafdelingen ønsket at gøre status over nogle sjældne og truede ynglefugle i Ringkøbing amt gennem de seneste 25 år. Det er vores håb, at bogen vil vise, at den vestjyske fuglefauna rummer adskillige arter, som vi har en særlig forpligtigelse overfor, og som for den fugleinteresserede er som rav i havstokken.

Nyd synet af dem, og pas godt på dem.

Sevel & Hodsager, juli 1997

Leif Novrup og Egon Østergaard

Sjældne ynglefugle i Ringkøbing amt 1972-1996

Atlingand	23	Plettet rørvagtel	29
Bjergvipstjert	61	Pungmejse	67
Blå kærhøg	87	Ravn	85
Blåvinget and	24	Rørdrum	18
Broget fluesnapper	82	Rørhøg	27
Canadagås	20	Sandterne	36
Drosselrørsanger	47	Savisanger	46
Dværghmåge	34	Sjagger	115
Dværgterne	38	Skarv	15
Edderfugl	26	Skovsanger	81
Engsnarre	30	Skovsneppe	71
Græshoppesanger	65	Skægmejse	48
Grågås	19	Skærpiber	42
Gråstrubet lappedykker	53	Slørugle	105
Gulhovedet gul vipstjert	43	Sorthalset lappedykker	55
Halemejse	83	Sorthovedet måge	33
Hedehøg	28	Sortrygget hvid vipstjert	44
Hedelærke	79	Sortspætte	77
Hjejle	91	Sortstrubet bynkefugl	45
Huldue	72	Sortterne	59
Husrødstjert	113	Spidsand	22
Hvepsevåge	70	Stor hornugle	106
Hvidbrystet præstekrave	32	Stor regnspove	92
Hvid stork	100	Stor tornskade	96
Hærfugl	109	Stylteløber	31
Isfugl	60	Svartbag	35
Karmindompap	50	Taffeland	58
Kirkeugle	107	Tinksmed	94
Knarand	21	Toplærke	111
Krikand	57	Troldand	25
Lille præstekrave	104	Træløber	84
Mosehornugle	40	Urfugl	88
Nattergal	64	Vagtel	102
Natugle	73	Vandstær	63
		Vendehals	75

Indledning

Det er formålet med denne bog at give den bedst mulige status for en række ynglefuglearter i Ringkøbing amt i perioden 1972-96. Beskrivelsen omfatter 69 arter. Nogle har kun ynglet én enkelt gang, mens andre har årlige bestande.

Det er et meget omfattende materiale, der ligger til grund for dette arbejde. Statusbeskrivelserne er skrevet af lokale feltornitologer, der igennem en årrække har fulgt fuglene i Vestjylland.

Materialet

I de første år var den feltornitologiske aktivitet beskeden, og oplysningerne var spredte. I årene 1970-1974 udgav Tage Holdgaard Andersen og Esben Donnerborg dupliserede rapporter over fugleagttagelserne i amtet: »Ornitologiske undersøgelser i Vestjylland 1-5«. Materialet var spinkelt, men det er alligevel værdifuldt, idet det er de første systematiske optegnelser fra Vestjylland.

Fra 1971-74 gennemførte DOF Atlasundersøgelsen over hele Danmark, og det satte for alvor skub i »udforskningen«, også af Vestjylland. Resultatet af undersøgelsen foreligger i bogen »De danske ynglefugles udbredelse« (1976), hvor der også er vist udbredelseskort for arterne i Vestjylland. For nogle sjældne arters vedkommende blev resultaterne af beskyttelsesmæssige årsager dog ikke offentliggjort som prikkort i bogen. Disse hidtil hemmeligholdte oplysninger har været tilgængelige for denne status, og de er indarbejdet i tekst og kort.

I perioden 1978-81 foretog DOF en stor landsdækkende lokalitetsregistrering, hvor der også blev samlet vigtige oplysninger om fuglelivet i Ringkøbing amt. I rapporten »Fuglelokaliteter i Ringkøbing amt« fra 1983 beskriver Tommy Dybbro og Jens Ballegaard fuglene på 72 lokaliteter i amtet.

Oplysninger fra DOF's Projekt Fuglenes Danmark 1993-96 er i det omfang, det har været muligt, sammenlignet med den første undersøgelse fra 1970'erne.

Lokalafdelingen har siden 1978 årligt indsamlet oplysninger om registrerede fugle i amtet. Det omfattende materiale, der er samlet i et kartotek – Lokalarkivet, er detaljeret gået igennem, og de sjældne og truede arters ynglestatus er vurderet.

Desuden er der indhentet supplerende oplysninger om enkelte lokaliteter. Som et led i forsvarets udarbejdelse af en drifts- og plejeplan for Borris Hede foretog Skov- og Naturstyrelsens biolog Erling Krabbe i 1994 og 1995 en grundig optælling af fuglene i området. Disse oplysninger er venligst stillet til rådighed for denne status.

Observatør Ole Amstrup fra Tipperne har sammenstillet ynglefugleoplysninger i feltstationens indsamlede data i perioden 1974-1996. Det drejer sig om lokaliteterne: Tipperne, Værnengene, Høje Sande, Nymindestrømmen, Haurvig Poldene og Klægbanken.

Foruden ovenstående er der hentet supplerende oplysninger i en lang række rapporter og bøger, der fremgår af litteraturlisten bag i bogen.

Fuglene er placeret i bogen efter deres fore-

trukne ynglested i amtet, og rækkefølgen er derfor ikke traditionelt systematisk. Forud for hvert afsnit er der en kort gennemgang af biotopernes udvikling igennem de sidste 25 år. For visse arter er denne biotopforandring af betydning for frem- eller tilbagegangen.

Alle arter er beskrevet efter samme model. Første afsnit beskriver i korte træk artens status i Danmark, som det fremgår af litteraturen. Næste afsnit er hovedafsnittet, der går i dybden med forekomsten i Ringkøbing amt. Dette afsnit indledes med en meget kort status for ynglebestandens størrelse i dag. Afslutningsvis omtales for visse arter specielle forhold i relation til yngleforekomsten.

Udvælgelsen af arter er foretaget ud fra 2 kriterier:

1. Arter der efter 1971 er registreret som ynglefugl for første gang i amtet.
2. Arter der i perioden 1972-1996 har haft en ynglebestand i amtet på under ca. 50 par om året. Arten skal i perioden være påvist som sikker ynglefugl, dvs. med fund af rede eller redeunger eller være truffet på en oplagt ynglelokalitet

under omstændigheder, der godtgør, at der har været tale om yngleaktive fugle.

Hvor yngler de sjældne fugle?

Nedenfor vises en oversigt over, i hvilke biotoper de sjældne ynglefugle især træffes. Flere arter yngler i flere biotoptyper, men her er de angivet under den biotop, som de primært yngler i i Vestjylland. Som det fremgår, tegner de kystnære vådområder dvs. fjorde, strandenge og havkyster sig for langt det største antal arter. Over 40 % af alle arter er truffet her.

Det ses også, at 23 arter er i fremgang i en fast bestand, mens 8 er i tilbagegang og 3 er uddøde.

Følgende signaturer er anvendt i oversigten:

- + Fremgang i en fast bestand
- Tilbagegang i en fast bestand
- o Hverken frem- eller tilbagegang
- U Ustabil, ikke årlige fund
- # Uddød

<i>Kystnære vådområder</i>	Fremgang/tilbagegang		Fremgang/tilbagegang
Skarv	+	Vandstær	U
Rørdrum	+	Nattergal	+
Grågås	+	Græshoppesanger	+
Canadagås	+	Pungmejse	+
Knarand	+		
Spidsand	o	<i>Skove</i>	
Atlingand	o	Hvæpsevåge	o
Blåvinget and	U	Skovsneppe	o
Troldand	o	Huldue	+
Edderfugl	+	Natugle	+
Rørhøg	+	Vendehals	-
Hedehøg	-	Sortspætte	+
Plettet rørvagtel	U	Hedelærke	o
Engsnarre	#	Skovsanger	+
Stylteløber	U	Broget fluesnapper	o
Hvidbrystet præstekrave	-	Halemejse	o
Sorthovedet måge	U	Træløber	o
Dværgmåge	U	Ravn	+
Svartbag	o		
Sandterne	#	<i>Heder</i>	
Dværgterne	o	Blå kærhøg	U
Mosehornugle	U	Urfugl	-
Skærpiber	U	Hjejle	U
Gulhovedet gul vipstjert	U	Stor regnspove	o
Sortrygget hvid vipstjert	U	Tinksmed	-
Sortstrubet bynkefugl	U	Stor tornskade	o
Savisanger	+		
Drosselrørsanger	U	<i>Byer og agerlandskabet</i>	
Skægmejse	+	Hvid stork	#
Karmindompap	+	Vagtel	U
		Lille præstekrave	o
<i>Søer, moser og vandløb</i>		Slørugle	U
Gråstrubet lappedykker	o	Stor hornugle	+
Sorthalset lappedykker	o	Kirkeugle	-
Krikand	o	Hærfugl	U
Taffeland	-	Toplærke	-
Sortterne	o	Husrødstjert	+
Isfugl	+	Sjagger	+
Bjergvipstjert	+		

Fugle ud og ind

Nedenstående oversigt viser, hvornår arter er uddøde eller for første gang er fundet ynglende i amtet. For de ikke årlige ynglefugle er angivet, i hvilke år de er fundet ynglende.

Forsvundet som ynglefugl efter 1972

() = sidste yngleår med en fast bestand

? = årstallet er usikkert

Hvid stork	(1981)
Engsnarre	(1973 ?)
Sandterne	(1986)

Nye, faste ynglefugle efter 1972

() = første sikre yngleår

Skarv	(1983)
Grågås	(1978)
Canadagås	(1985)
Edderfugl	(1990)
Huldue	(1988)

Stor hornugle	(1994)
Sortspætte	(1987)
Bjergvipstjert	(1971-74)
Husrødstjert	(1978)
Sjagger	(1961, 1971-74)
Græshoppesanger	(1971-74)
Savisanger	(1983)
Skægmejse	(1971-74)
Pungmejse	(1985)
Ravn	(1980)
Karmindompap	(1982)

Ikke årlige ynglefugle

Blåvinget and	(1986)
Blå kærhøg	(1981, 1994)
Stylteløber	(1994)
Hjejle	(1994-95)
Sorthovedet måge	(1995)
Dværgrmåge	(1983, 1986)
Hærfugl	(1970, 1977)
Skærpiber	(1982-83, 1993-94)
Vandstær	(1984)
Gulhovedet gul vipstjert	(1979, 1981, 1985)
Sortstrubet bynkefugl	(1994-96)
Drosselrørsanger	(1973)

Fuglene i den vestjyske natur

De vilde fugles vilkår er i høj grad afhængig af den natur, de lever i. Ændrer naturforholdene sig, ja så ændres fuglefaunaens sammensætning også.

Ændringerne er ofte små og langsomme, men de sker hele tiden. Vi lægger måske ikke mærke til det, men det landskab, vi i dag færdes i, er på mange måder anderledes end vores barndoms. Det åbne land ændres i takt med landbrugets forandringer, men også søer, vandløb, heder og skove ser anderledes ud i 1997 end for 25 år siden.

Forandringerne er både naturlige og menneskeskabte. De naturlige er ofte lige så omfattende, som dem vi er herre over. Heder gror til og forvandles til skov, søer bliver til moser og skove, og skovene stabiliserer sig til sidst i en eller anden stabil naturtilstand – urskov om man vil.

De menneskeskabte ændringer er lige så markante. I hvilken retning, disse forandringer går, er ofte forskellig fra årti til årti. I første halvdel af dette århundrede og helt frem til omkring 1980 var det god latin at dyrke moser op, at rørlægge og udrette vandløb og opdyrke heder og overdrev. Denne udvikling blev der på mange måder ikke sat så mange spørgsmål ved. Det var en nødvendig følge af landbrugets effektiv-

tering, industriens fremskridt, og i sidste ende naturligvis et resultat af et generelt ønske om en højere levestandard.

De markante ændringer i den danske og vestjyske natur satte efterhånden så mange uheldige spor, at man først i 1970'erne så sig nødsaget til at oprette et Miljøministerium. Bagsiden af medaljen blev mere og mere åbenlys, og i dag er natur- og miljøområdet en af de tunge poster på budgetterne på alle niveauer.

I de sidste par årtier har der været en stigende forståelse af, at naturområderne er værdifulde. Naturen er igen kommet på dagsordenen. Regningen for fortidens spor betales af nu, og begreber som biologisk mangfoldighed og naturgenopretning spiller nu en central rolle i forvaltningen af Danmarks natur.

Fuglene er underlagt disse forandringer på godt og ondt. Kampen for fuglenes ve og vel er således også en kamp for en lang række forskellige naturtyper. Derfor er naturbeskyttelse og fuglebeskyttelse tæt knyttet sammen.

DOF i Ringkøbing amt har i de forløbne 25 år arbejdet for at bevare de vestjyske naturområder som gode levesteder for fuglene. Vi glæder os over, at dette arbejde har båret frugt flere steder.

De kystnære vådområder

De vestjyske fjorde er internationalt vigtige for en lang række vandfuglearter. Imidlertid har disse store vandområder gennem en årrække gennemgået meget store negative forandringer pga. tilledning af store mængder kvælstof, fosfor og okker. Vandkvaliteten er gradvist blevet forringet, og vandplanterne er stort set forsvundet mange steder. Dette har haft dramatiske følger for fuglelivet.

Med vedtagelsen af Vandmiljøplanen i 1986/87 blev der igangsat et omfattende program for at mindske udledningen af skadelige stoffer til vandmiljøet. Dette har i Ringkøbing amt medført, at mængden af tilledt fosfor til Ringkøbing og Nissum Fjorde er faldet markant. Dette skyldes et fald i udledningen fra renseanlæg og dambrug. For kvælstofs vedkommende er der ikke sket et tilsvarende fald, hvilket primært skyldes fortsatte store udledninger af kvælstof fra landbrugsarealerne.

Det tager lang tid at vende den negative udvikling i fjordområderne, men der er tegn på, at en bedring i vandkvaliteten på længere sigt vil forbedre mulighederne for fuglene i fjordene. En ny slusepraksis i Hvide Sande medfører nu mere salt i Ringkøbing Fjord, hvilket også tilgodeser fuglene.

Beskyttelsen af fjordområderne har været en mærkesag for DOF, og det er da også glædeligt, at disse områder i dag fredningsmæssigt er prioriteret højt: Ramsarkonventionen (1978), EF-fuglebeskyttelsesdirektiv (1979) og nu EU-habitatdirektivet (1997). Desuden er flere af områderne fredet (Ringkøbing Fjord, Vest Stadil Fjord, Nissum Fjord og Harboøre Tange).

I 1984 blev strandene beskyttet mod ændringer i tilstanden, og i dag er alle områder større end 2.500 m² beskyttede. Flere af strandene er desuden udpeget som særligt følsomme landbrugsområder, hvor der kan opnås tilskud til naturvenlig drift. Strandene er således i dag godt beskyttede, men hvis de ikke græsses af, mister de deres værdi som fugleområde.

I det seneste årti er der blevet iværksat flere naturgenopretningsprojekter i kystnære vådområder. Skjern Å projektet, hvor godt 20 km² ferske enge vender tilbage til en mere oprindelig tilstand, er så småt sat i gang. I Vest Stadil Fjord området købte staten i 1994 godt 15 km², som man nu er i gang med at føre tilbage til en mere naturlig tilstand. Vandstanden hæves i det nordligste område, ca. 4 km², og der vil blive særdels gode betingelser for strandens fuglearter.

I 1992 gennemførte staten ligeledes et vellykket naturgenopretningsprojekt ved Geddal Enge nær Vinderup, hvor 1,4 km² dyrket mark blev opgivet og udlagt som strandeng igen. Fuglene nærmest vrimlede til.

Fremtidsudsigterne for de kystnære vådområder er lysere nu end for 10 år siden. Vandkvaliteten vil gradvist bedre sig i takt med, at vandmiljøplanen slår igennem, og planterne og fuglene vil vende tilbage.

De kystnære arealer er, som det ses af de følgende beskrivelser, yngleplads for ca. halvdelen af de sjældne og truede arter, der er registreret i Ringkøbing amt.

Skarv

Landsbestand

I 1996 var der 40.400 par.

I 1972 blev beskydningen af skarver på Vorskøt stoppet. På dette tidspunkt var der ca. 400 par i landet. Fra 1977 stoppede jagten på skarven, og den havde fred til at yngle. Resultatet var en meget kraftig vækst i ynglebestanden til de ca. 40.000 par i 1996. De seneste år er der set en klar aftagende vækstrate, så bestanden er ved at stabilisere sig på den nuværende størrelse. Den kraftige forurening af vore lavvandede fjorde med næringsstoffer har begunstiget de organismer, der indgår i skarvens føde. Fra 1994 er der iværksat en statslig skarvforvaltningsplan for at afbøde skaderne på konsumfiskeriet. Bekæmpelsen foregår ved at oversprøjte æggene med et stof, så ynglesuccessen nedsættes samt ved beskydning af fugle ved fiskeredskaber.

Ringkøbing amt

Skarven ynglede i 1996 4 steder, nemlig på Olsens Pold i Nymindestrømmen med 1.930 par, på Vinterleje Pold med 128 par, på Klægbanken med 37 par, og på Rønland Sandø i Limfjorden med 1.394 par.

Skarven var i 1970'erne en ualmindelig fugl i Vestjylland, men efterhånden som landsbestanden steg, fandt skarverne også de vestjyske fjor-

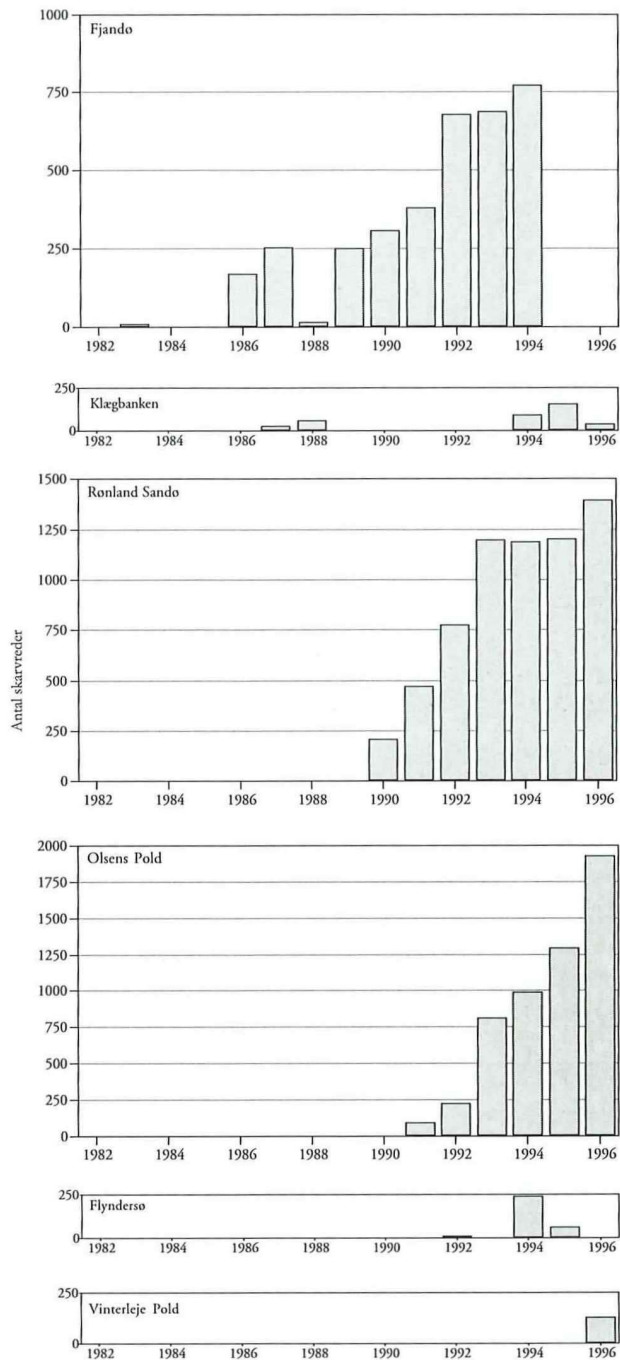

Fig. 1. Skarvkolonier i Ringkøbing amt.

Skarvkoloni ved Fjando.

de. I 1983 ynglede således de første 10 par på Fjandø i Nissum Fjord. Først i 1986 slog kolonien sig rigtig fast, og den har været her lige indtil 1994. Herefter har Skov- og Naturstyrelsen administreret skarvforvaltningsplanen således, at ingen skarver mere yngler på Fjandø/Kollingø.

Det næste sted, skarven slog sig ned, var Klægbanken i Ringkøbing Fjord. Det var i 1987. Her har kolonien dog ikke for alvor etableret sig.

Herefter fulgte Rønland Sandø i Limfjorden i 1990 og Olsens Pold i Nymindestrømmen i 1991.

Alle kolonierne ligger på jorden på småøer i fjordene, og paradoksalt nok findes alle i beskyttede fuglereservater.

I 1992 slog 9 par sig ned i træerne ved Flyndersø, men først i 1994 var kolonien etableret for alvor. Ejeren fik tilladelse til at fordrive fug-

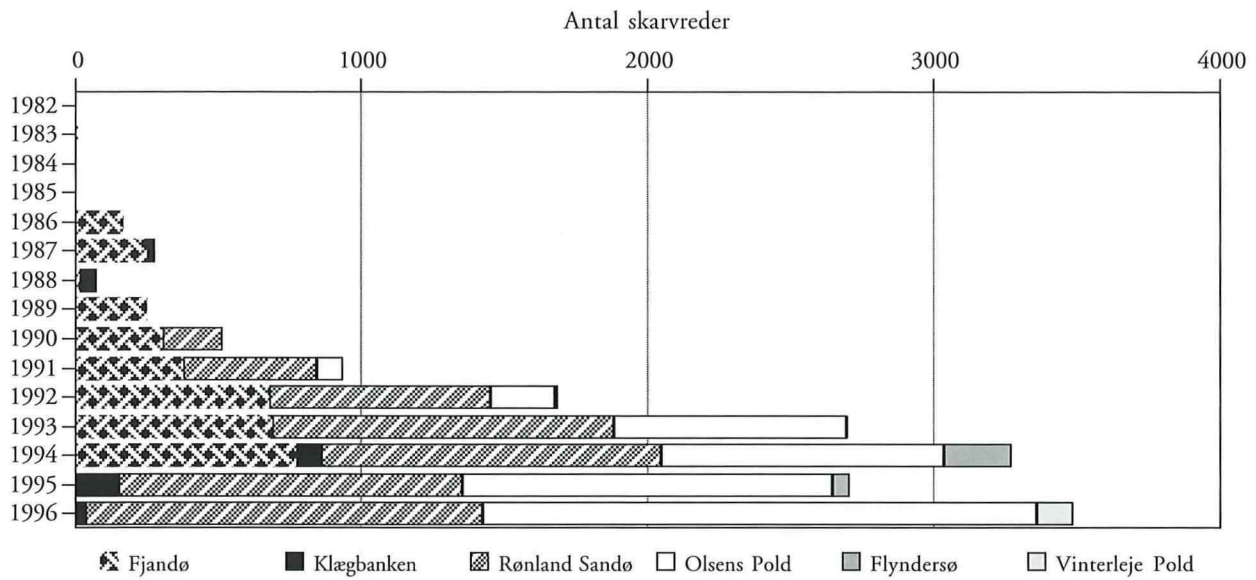

Fig. 2. Skarvens indvandring.

lene med det resultat, at kolonien var forsvundet i 1996. Som et kuriosum kan nævnes, at stedet, hvor skarverne slog sig ned, på gamle kort betegnes Dævels Æst. Dette betyder ifølge en

lokal navneekspert: Fandens røvhul. Det er således ikke utænkeligt, at navnet refererer til stanken fra en skarvkoloni en gang i fortiden.

Rørdrum

Landsbestand

I begyndelsen af 1990'erne var der ca. 100 paukende fugle.

Arten har aldrig været almindelig i Danmark. Der har været tilbagegang i slutningen af forrige århundrede pga. de store afvandinger. Op gennem 1970'erne angives ca. 25 par, men fra 1980 og frem til i dag er bestanden steget kraftigt. De største bestande findes i Tøndermarsken i Sønderjylland og i Vejlerne i Thy. Der er stor usikkerhed om sammenhængen mellem antal paukende fugle og ynglebestandens størrelse.

Ringkøbing amt

Bestanden anslås til ca. 20 paukende fugle.

Rørdrummen har ikke på noget tidspunkt været en hyppig ynglefugl. I 1980 var der kun registreret 2 paukende fugle på 2 lokaliteter. I dag er der større, faste bestande på 4 lokaliteter, nemlig Sønder Lem Vig, Værnengene, Vest Stadil Fjord og Husby/Nørresø.

Ved Sønder Lem Vig var der fra 1978 og frem til 1991 1-2 paukende fugle. I 1992 var der 3 fugle, og derefter steg bestanden til 4 paukende fugle i 1993-95. I 1996, efter en lang hård vinter, var antallet igen faldet til 2 fugle.

Rørdrummen har været fast med 3-6 paukende fugle siden 1981 på Værnengene. I 1996 var der dog hele 6-8 pauketerritorier. Antallet af

hørte fugle varierer lidt fra år til år. Fuglene høres hovedsageligt omkring Værnsande.

Ved Vest Stadil Fjord høretes der frem til 1984 kun én paukende rørdrum om året, men derefter steg bestanden til 3-5 paukende fugle, undtagen i 1989, hvor der høretes 6 paukende rørdrummer.

De første fugle ved Husby/Nørresø høretes i 1984, og frem til 1988 paukede der 1-2 rørdrummer på lokaliteten. Fra 1989 har bestanden været på 3-4 paukende fugle.

Derudover er rørdrummen truffet paukende på en række lokaliteter, hvor den muligvis yngler visse år.

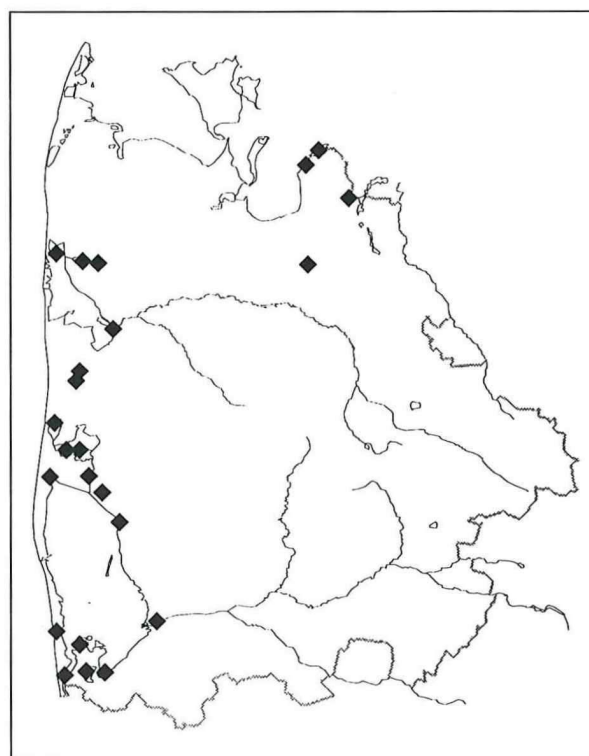

Fig. 3. Lokaliteter med paukende rørdrum 1980-96.

Grågås

Landsbestand

Den seneste vurdering af ynglebestanden er fra 1986, hvor der ynglede 1.600-2.000 par.

I 1910-20 ynglede der ca. 20 par, alle i Østdanmark. I 1931 blev grågåsen fredet fra 1. januar til 31. juli. Dette betød, at bestanden voksede kraftigt, og herefter bredte den sig til flere lokaliteter i landet.

Grågåsen har altid haft en tydelig østlig udbredelse i Danmark. Dog findes den største bestand i dag i Vejlerne. Således taltes der her i 1995 ca. 800 par.

Ringkøbing amt

Det vurderes, at bestanden i dag er på 25-30 par.

Det første grågåsepar fandtes i 1978 på Værnengene. Det blev betegnet som et muligt ynglepar, men allerede året efter sås hele to par med unger. Det næste ynglepar med fire unger fandtes i 1980 i det nordøstre hjørne af amtet ved Sønder Lem Vig.

I 1980, 1982 og 1983 blev der kun indrapporteret ét ynglepar årligt. I 1983 fandtes ved Nissum Fjord det første par ynglende grågås her, men allerede i 1985 blev der optalt 10 par i hele Nissum Fjord. De fleste, nemlig 6 par, ynglede i Felsted Kog. I 1994-95 ynglede ved Nissum Fjord i alt ca. 13 par.

Efter genopretningen af Geddal Strandenge sås også 2 par ynglende grågås her. I 1986 ynglede 2 par ved Lemvig og i 1987 1 par på Har-

boøre Tange. I 1995 kom også Husby Sø ind i billedet med 1 par. Klægbanken er i dag en af amtets bedste lokaliteter med 10 og 14 par i henholdsvis 1994 og 1995.

Amtet har nu fire større områder med ynglende grågås: Sønder Lem Vig/Geddal Enge, Nissum Fjord med Felsted Kog, Fjandø og Indfjorden, Vest Stadil Fjord/Stadil Fjord og ikke mindst Ringkøbing Fjord med Tipperne, Værnengene og Klægbanken.

Der er således ingen tvivl om, at grågåsen er i god fremgang i amtet. Flere af lokaliteterne bliver ikke dækket grundigt hvert år, og grågåsen er god til at gemme sig, så amtstotalen kan være større end nævnt ovenfor.

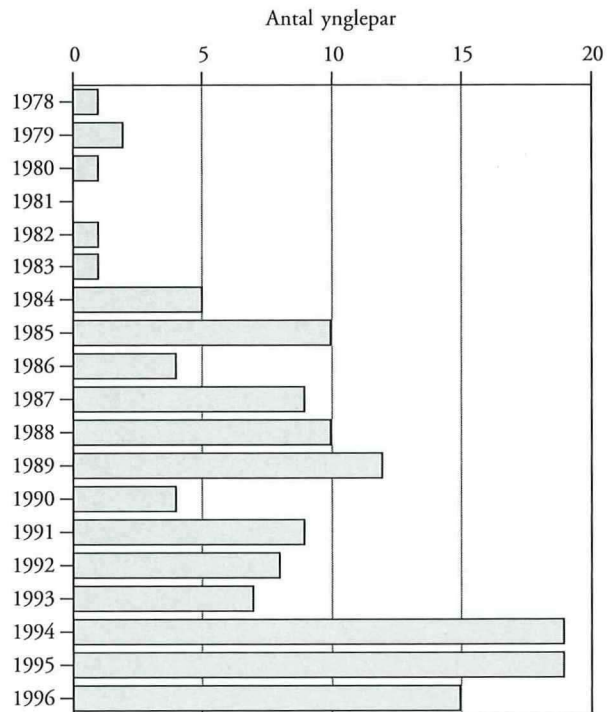

Fig. 4. Antal ynglepar af grågås i Ringkøbing amt.

Canadagås

Landsbestand

En lille fritflyvende dansk bestand er nu etableret især på Fyn og Vestsjælland.

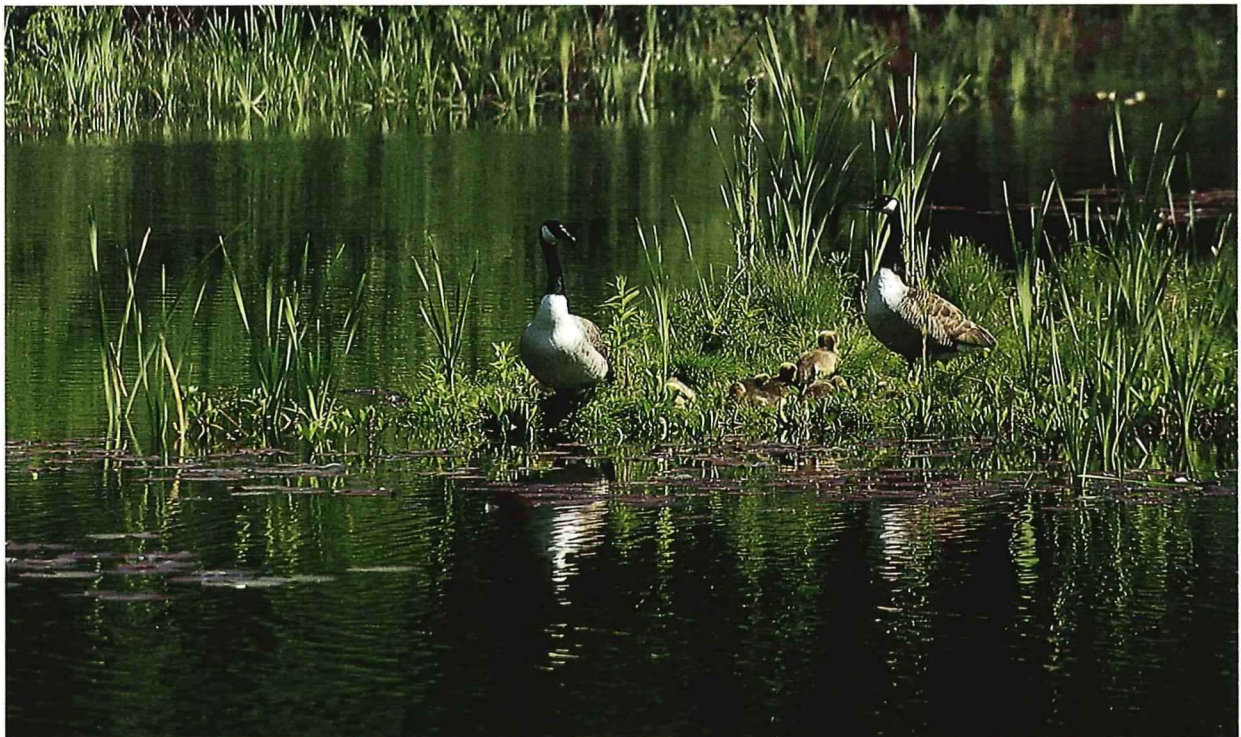
Canadagåsen er oprindeligt en nordamerikansk art. Den er udsat i Sverige og Norge i 1930'erne. Således ynglede der ca. 2.000 par i Sverige i 1986. Undslupne fangenskabsfugle er også begyndt at yngle i Danmark.

Ringkøbing amt

Der yngler årligt 1-4 par.

Det eneste sted canadagåsen har ynglet regelmæssigt er på Venø.

Her begyndte den i 1985 at yngle med 1 par. Fuglene var undslupne fangenskabsfugle fra øens vildtopdræt. Siden har den årligt ynglet her med mellem 1-4 par. I 1990 således med tre par, hvor 1 par fik 2 unger, 1 par 5 unger og 1 par ingen unger. Desuden skulle den også i 1985 have ynglet ved Sønder Lem Vig og fået 4 unger. Måske har den også ynglet ved Søby Sø, idet der her i 1989 blev set 1 par med 3 store flyvefærdige unger.

Canadagæs med unger.

Knarand

Landsbestand

I 1990'erne ligger bestanden på knap 200 par.

Knaranden er en ret ny ynglefugl. Det første fund blev gjort ved Nakskov Indrefjord i 1952, og den har stadig sin hovedudbredelse i det sydøstlige Danmark. Bestanden har været voksende siden.

Ringkøbing amt

Der findes en stigende bestand på 15-20 par, langt overvejende i de kystnære områder.

I Atlasperioden 1971-74 fandt man 1 sikkert ynglepar ved Langerhuse, 1 sandsynligt par på Tipperne samt et muligt ynglefund ved Skjern Å munden. Alle tre steder har siden vist sig at være klassiske lokaliteter.

De lokale årsrapporter melder blot om en-

keltstående sikre ynglebeviser, men tendenserne i rapporterne viser dog, at der er tale om en fast voksende bestand. I 1978 3 par, 1985 4 par, 1990 4 par og 1996 13 par.

Optællinger foretaget af observatørerne på Tipperne viste i 1996 ynglende knarand på Tipperne (0-1 par), Værnengene (1 par), Høje Sande (2 par) og 4-6 par i Nymindestrømmen.

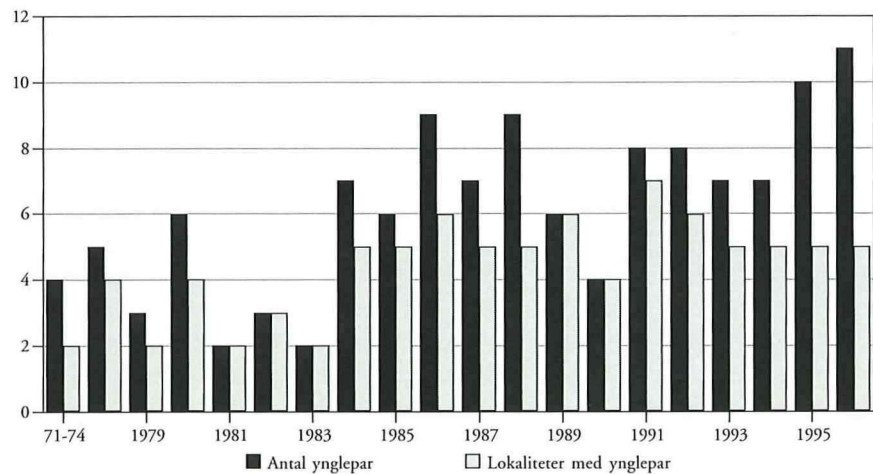
I dag har følgende lokaliteter en fast ynglebestand, der i gode år ser således ud: Tipperne 4-7 par, Nymindestrømmen 4-6 par, Værnengene 2-3 par, Høje Sande 2 par, Fjandø 2 par, Harboøre Tange 2 par og Klægbanken 0-2 par.

Desuden er der på nedenstående lokaliteter visse år 1 ynglepar: Indfjorden, Felsted Kog, Vest Stadil Fjord, Sandene, Vesperne, Sønder Lem Vig/Geddal Enge, Bøvling Fjord, Jegindø og Søby Sø.

Atlasundersøgelsen 1993-96 nævner 2 sikre og 5 sandsynlige ynglefund. Alt peger i retning af, at knaranden er på vej frem også her i amtet.

Knaranden er givetvis blevet overset flere steder på grund af hunnens lighed med hunner af andre svømmeænder, og heller ikke adfærdsmæssigt påkalder den sig megen opmærksomhed.

Fig. 5.
Ynglende knarand
i Ringkøbing amt.

Spidsand

Landsbestand

Den seneste opgørelse er fra 1988, og den lyder på 200-250 par.

Spidsandbestanden har aldrig været særlig stor i Danmark. Arten er tæt knyttet til større strandengsområder primært i Vest- og Nordvestjylland og til småsøer i Sydøstdanmark. Den yngler ofte kun med 1-2 par på selv gode lokaliteter, men enkelte områder rummer dog flere par – f.eks. Saltholm, Vejlerne og Tipperne. Alt peger på, at bestanden er gået lidt tilbage i de seneste årtier.

Ringkøbing amt

Bestanden anslås til min. 20-30 par igennem hele perioden.

I Atlasperioden 1971-74 blev spidsanden registreret som sikker/sandsynlig ynglefugl i 11 kvadrater, mens Fuglenes Danmark 1993-96 tilsvarende viste 8 kvadrater. Amtets klart bedste lokalitet er Tipperhalvøen med minimum 18 par i 1996, mens de øvrige stammer fra Klægbanke, Poldene i Nymindestrømmen, Fjandø, Bøvling Fjord, Harboøre Tange og Geddal Enge – sidstnævnte dog kun ét sandsynligt par i 1993.

Spidsandrik.

Usikkerhed

Spidsanden er svær at registrere som ynglefugl, hvorfor der naturligvis vil være nogen usikkerhed om bestandsstørrelsen. F.eks. oplyses ynglebestanden på Tipperne i Lokalitetsregistreringen 1978-81 til 7-30 par, ligesom 1996-tallet herfra lyder på 15-30 par. Når amtsbestanden her vurderes til minimum 20-30 par, er der tale om et forsigtigt skøn – tallet kan muligvis være lidt større.

Atlingand

Landsbestand

Den seneste vurdering af ynglebestanden er fra 1988, hvor den blev sat til ca. 100 par.

Der er stor usikkerhed om ynglebestandens størrelse. I forbindelse med Atlasundersøgelsen først i 1970'erne blev ynglebestanden således sat til »snarere under end over 200 par«. Efter lokalitetsregistreringen i 1978-81 blev bestanden vurderet til 250-350 par. Arten yngler først og fremmest på strandenge langs kysterne.

Ringkøbing amt

Det vurderes, at bestanden er på 20-25 par, og at den ikke har ændret sig væsentligt i perioden.

Der er ingen tvivl om, at atlinganden aldrig har været en talrig ynglefugl i amtet. Atlasundersøgelsen 1971-74 viste, at vi havde 14 lokaliteter med atlingand – heraf 5 sikre. Lokalitetsregistreringen i 1978-81 gav nogenlunde samme antal lokaliteter med i alt 16-27 par, og Fuglenes Danmark 1993-96 viste 15 lokaliteter, hvor atlinganden blev registreret som værende »sikre« eller »sandsynlig« ynglefugl. Lokalrapporterne nævner derimod sjældent konkrete ynglefund, men mest observerede fugle i april-juni på egnede ynglelokaliteter – svingende fra 7 »par« i 1985 til 37 »par« i 1989. Men en del af disse »par« kan sagtens være trækfugle!

Noget kunne således tyde på en nogenlunde stabil ynglebestand på 20-25 par – nogle gange

Atlingænder på Værnengene.

lidt flere – andre gang lidt færre. Den største ynglebestand findes i Ringkøbing Fjord – på Tipperne, Værnengene, Poldene i Nymindestrømmen, Skjern Å og Klægbanken. Disse lokaliteter huser ca. halvdelen af bestanden. Der yngler få par på Harboøre Tange, Geddal Enge og ved Nissum Fjord (2-4 par i 1993).

Usikkerhed

Bestandsopgørelsen er forbundet med en del usikkerhed, da der er flere usikkerhedsfaktorer som f.eks. forskellige optællingsmetoder og manglende dækning af egnede lokaliteter. Derfor kommer der ikke et præcist bud på frem- eller tilbagegang for atlinganden, men kun en konstatering af, at undersøgelser foretaget i 1970'erne, 1980'erne og 1990'erne tyder på en stabil bestand.

Blåvinget and

Landsbestand

Arten har kun ynglet 1 gang i Danmark – nemlig det fund, der er nævnt nedenfor.

Ringkøbing amt

Et par med 3 unger blev set på Tipperne i maj 1986.

Den blåvingede and stammer fra Nordamerika og er en meget sjælden gæst i Danmark. Der er således gjort under 10 fund af arten, og en del af disse iagttagelser drejer sig sikkert om fugle, der er undsluppet fra fangenskab her i landet eller i Vesteuropa. Ringmærkning har dog bevist, at den blåvingede and kan krydse Atlanten. Der findes således et fund fra Danmark (1972) af en blåvinget and med amerikansk ring, og i England er der gjort flere fund af fugle, der var ringmærket i Nordamerika.

Blåvinget andrik.

Troldand

Landsbestand

Bestanden blev i 1980'erne anslået til 500-650 par, færrest i Vest- og Sønderjylland, Lolland, Falster, Møn og Bornholm.

Troldanden indvandrede til landet omkring århundredskiftet, idet det første ynglefund er fra 1904.

Ringkøbing amt

Troldanden yngler i dag årligt med 10-20 par på 3 faste lokaliteter.

Den er kun truffet ynglende på få lokaliteter, men der ses hvert år en del oversomrende fugle. I denne sammenhæng er kun nævnt iagttagelser af voksne fugle med unger.

I Søby Sø og i de omkringliggende sure brunkulsøer er troldanden truffet ynglende tilbage i 1973-74 med 1 par. Op igennem 1980'erne og 1990'erne blev der sat mere fokus på området, og antallet af sete ynglefugle steg: 1984 (2 par), 1985 (1 par), 1991 (3 par), 1993 (7 par) og 1995 (1 par). Optællingen i 1993 var særlig grundig.

Troldanden er fundet ynglende ved Nisum Fjord så tidligt som i årene 1939-43. I 1970 ynglende 4 par ved Felsted Kog, og i Atlasperioden 1971-74 er arten også registreret i området, dog uden parantal. I 1984 og 1985 blev der fundet 2 par i Felsted Kog, og den seneste angivelse er fra 1991, hvor der var 1-2 par i kogen.

I Nymindestrømmen har observatørerne fra Tipperne gennem årene registreret et stigende

Troldandpar.

antal fra 1 par i 1982 til max. 10 par i 1986 og 12 par i 1988. Siden da er der talt et noget færre antal par (5-10 par). I 1996 blev der ikke gjort redefund, selvom der var flere par til stede i området.

I 1986 blev troldanden for første gang rapporteret ynglende i en opstemmet sø i Klosterheden. Siden da er der sikre ynglebeviser fra 1991, 1992 og 1995. I alle årene er der tale om 1 par med unger.

I Fuglenes Danmark 1993-96 er troldanden fundet som sikker ynglefugl i 3 kvadrater omkring brunkulsgravene mellem Havnstrup og Kibæk.

Troldanden er også fundet ynglende et eller flere år andre steder: Hindø (1974, 1986 – 3-4 par), Albæk ved Skjern (1983), Klægbanken (1986 – ca. 3 par), Gødstrup Sø (1988), Harboøre Tange (1990 – 2 par, 1991), Kilen (1996 – 1 par) og Nørresø.

Edderfugl

Landsbestand

I 1988 ynglede der 20-24.000 par i ca. 75 kolonier.

Der har været en kraftig stigning i bestanden her i 1900-tallet. I 1930'erne 1.200-1.500 par, i 1960 3.000 par, i 1970 7.500 par, midt i 1970'erne 15.000 par og i 1980 20.000 par. Fremgangen kan skyldes en øget bestand af blåmuslinger pga. eutrofiering.

Ringkøbing amt

Bestanden ligger nu på ca. 8 par.

De første fund af edderfugl blev gjort på Venø i 1990 med to par. Året efter var der 3 par, og siden 1993 har der ynglet 3-5 par her. Desuden er de nu også begyndt at yngle på Rønland Sandø, hvor der siden 1995 er observeret 2-3 par.

Rugende edderfugl på Venø.

Rørhøg

Landsbestand

Fra at have været en ret almindelig ynglefugl i forrige århundrede blev den næsten udryddet i begyndelsen af 1900-tallet. Efter en fredning i 1954 er bestanden vokset til 610 par i 1987. Den er nu formentlig stagneret. Det er på Lolland, Falster og i det sydvestlige Sjælland, at bestanden har sin hovedudbredelse i Danmark.

Ringkøbing amt

Den årlige ynglebestand er på ca. 30 par.

Rørhøgen har aldrig været særlig talrig som ynglefugl i Vestjylland. I Atlasperioden 1971-74 fandtes den således kun sikkert ynglende 2 steder, nemlig ved Skjern Å munding og ved Sønder Lem Vig. Desuden var der sandsynlige ynglefund ved Stadil Fjord, Tim og sydenden af Ringkøbing Fjord.

Siden da er der foregået en markant spredning til andre fjordområder, så den i dag findes i de fleste større rørskovsområder. Den største

koncentration findes i den sydligste halvdel af Ringkøbing Fjord, hvor der årligt yngler ca. 15 par. Flest er der på Værnengene (over 5 par i 1996) og på Klægbanken (4 par i 1996).

På Borris Hede er der 2 ynglepar langs Omme Å. Det er ret bemærkelsesværdigt set med vestjyske øjne, idet disse, ud over et tilsvarende par i Skjern Å dalen, er de eneste, der ikke yngler i direkte tilknytning til større rørskovsarealer.

I Fuglenes Danmark er der fundet sikre eller sandsynlige par i 20 kvadrater mod 6 kvadrater for 25 år siden.

Bestandsfremgangen i Vestjylland er en følge af en generel gunstig udvikling for rørhøgen. I mange af fjordområderne er tilvæksten i rørskovsarealet tillige steget betydeligt pga. det næringsrige fjordvand. Dette giver bedre muligheder for at finde redeskjul.

Flerkoneri

En bestand af rørhøge kan være vanskelig at gøre op. Én af grundene er, at en rørhøghan nogle gange benytter sig af flerkoneri. Dette er en fordel i år med rigelig føde, idet en han sådan et år kan have flere yngledygtige hunner inden for territoriet. Dette betyder, at der produceres flere unger end ellers. Biologisk set er det derfor en fordel med såkaldte »reservehunner«.

Hedehøg

Landsbestand

Sidst i 1980'erne vurderedes bestanden til 40-50 par.

Hedehøgen indvandrede til landet omkring århundredskiftet, hvor de opvoksede nåletræsplantager frembød gode yngleområder. Der har maksimalt ynglet 300 par i 1930'erne. I dag findes den sidste egentlige bestand i Tøndermarsken og på Rømø.

Ringkøbing amt

Hedehøgen yngler i dag, måske ikke årligt, med 1-2 par i den sydvestligste del af amtet.

Der er kun få spredte registreringer fra 1970'erne, men der var dog en fast bestand i Skjern Enge sidst i årtiet med max. 3-4 par i 1977. Sidste observation af et muligt ynglepar er fra 1982, hvor en han og hun blev set i maj-juni. Fuglene ynglede i kornmarker, hvilket betød, at en del af ungerne omkom under høstarbejdet.

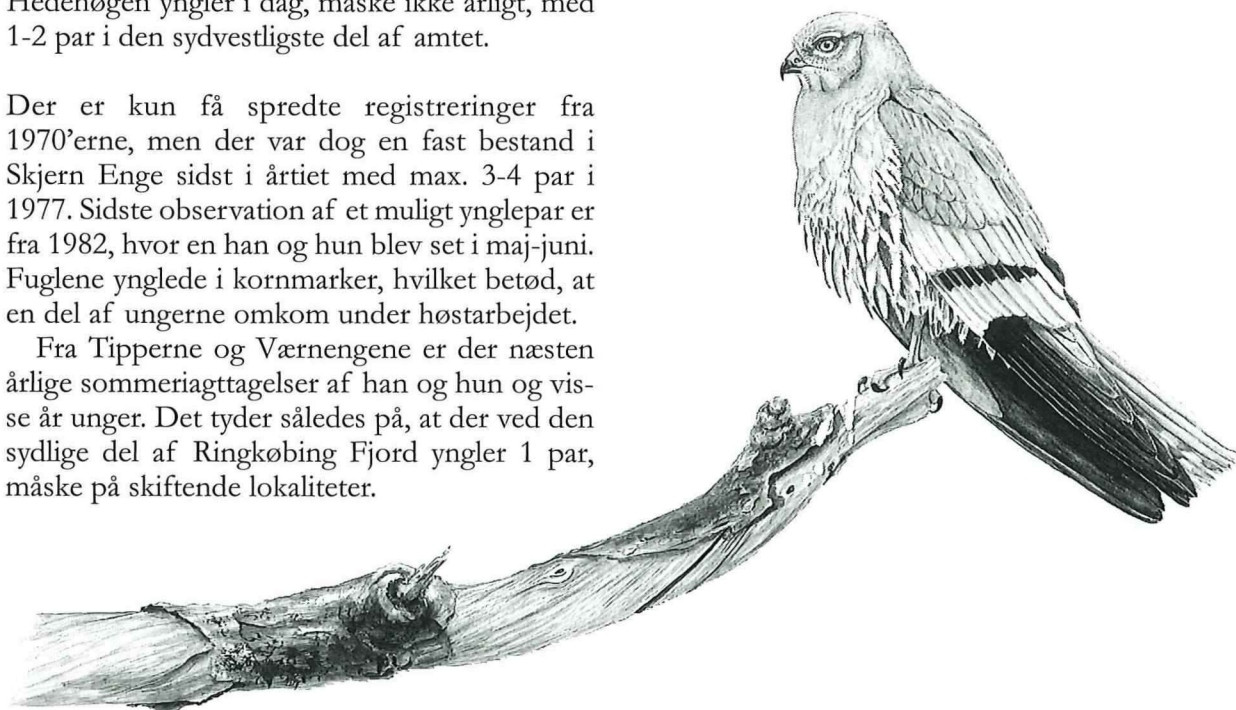
Fra Tipperne og Værnengene er der næsten årlige sommeriagttagelser af han og hun og visse år unger. Det tyder således på, at der ved den sydlige del af Ringkøbing Fjord yngler 1 par, måske på skiftende lokaliteter.

Fra Nissum Fjord området nævner Jens Overgaard Christensen i bogen »Nissum Fjords Fugleliv 1983-85«, at hedehøgen ynglede sidste gang her i 1966. Jens Hedegaard Christensen nævner i bogen »Fugle på Borristerrænet før og nu«, at det sidste ynglefund her er fra 1963.

I Nørlund Plantage ynglede arten frem til 1981.

Hvert år ses der enkelte fugle i juni og juli. Disse fugle kan være forsinkede trækfugle, men i visse tilfælde kan det ikke udelukkes, at der er tale om uregelmæssige ynglepar. Ynglefugle fouragerer ofte langt fra redeområdet, så det er ikke nogen enkel sag at påvise yngel.

Sommeriagttagelser er bl.a. nævnt fra Vind, Vest Stadil Fjord, Harbøre Tange, Ulkær Mose, Husby Klit, Nørlund Plantage og Klosterheden. Ingen af disse steder er der dog iagttagelser, der tyder på yngel.

Plettet rørvagtel

Landsbestand

Der ynglede formentlig 20-40 par omkring 1980.

I forrige århundrede var plettet rørvagtel tilsyneladende mere almindeligt udbredt. Efter 1910 begyndte en stor tilbagegang for arten.

Bestandens størrelse er vanskelig at gøre op, idet der forekommer store svingninger fra år til år. Plettet rørvagtel findes i dag spredt forekommende i hele Danmark med hovedudbredelse i Vejlerne og i Sønderjylland. Således synger i Vejlerne normalt 30-50 hanner per år. Artens ynglebiologi er nærmest ukendt, og sammenhængen mellem antallet af syngende hanner og antal ynglepar er ligeledes usikker.

Ringkøbing amt

Det vurderes, at der formentlig yngler 0-4 par.

Det er meget vanskeligt at finde ud af, hvor udbredt plettet rørvagtel er. Dette skyldes dels dens skjulte levevis dels problemerne med at fastslå, hvornår der er tale om enlige, syngende hanner, og hvornår der er tale om egentlige ynglepar.

Arten er ikke årlig i amtet, men normalt høres der under 5 fugle om året. De fleste iagttagelser drejer sig om fugle, der blot registreres en enkelt nat eller i en meget kort periode, uden at dette giver grund til at tro, at der er tale om ynglefugle.

De allerfleste fugle høres i fjordområderne,

men der er enkeltstående iagttagelser uden for disse (Knudmosen og Haderis Å).

Der er regelmæssige, men ikke årlige iagttagelser fra Værnengene/Tipperne, Vest Stadil Fjord, Sønder Lem Vig og Husby Sø.

Antallet af syngende fugle svinger meget fra år til år. Visse år høres den slet ikke i amtet, mens den andre år optræder nærmest invasionsagtigt. Således blev der i juli 1983 hørt 11-13 fugle ved Vest Stadil Fjord.

Atlasundersøgelsen 1971-74 viste 2 sandsynlige ynglefund, og Fuglenes Danmark 1993-96 afdækkede 1 sikker og 3 sandsynlige.

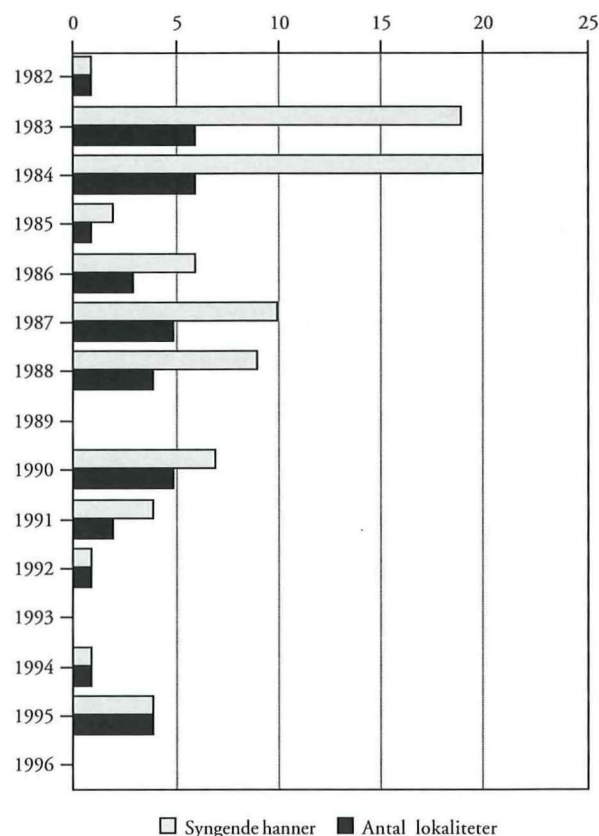

Fig. 6. Plettet rørvagtel i Ringkøbing amt.

Engsnarre

Landsbestand

Engsnarren formodes kun at yngle med få par i gode år.

Den er gået kraftigt tilbage som dansk ynglefugl gennem dette århundrede. Siden 1960'erne er der kun kendskab til tre danske lokaliteter, hvor der har været en fast forekomst frem til 1984. Arten yngler muligvis regelmæssigt på Bornholm, men sikre data mangler. Den er i perioden 1976-91 truffet uregelmæssigt ynglende på ca. 100 forskellige lokaliteter.

Ringkøbing amt

Der er ingen sikre ynglepar i dag, men den ynglede regelmæssigt med få par i Skjern Enge frem til afvandingen i 1960'erne.

Der er kun meget få indrapporteringer til Lokalarkivet, som muligvis alle drejer sig om enlige syngende hanner. Dog kunne indberetninger fra årene 1968-73 tyde på et eller flere par mellem Struer og Holstebro, idet der både i 1971 og 73 er hørt mellem 3-5 syngende hanner her.

Ellers er der kun indberettet 1 han for hvert af årene 1980, '82, '83 og '94 på fire forskellige lokaliteter i den sydlige del af amtet.

Trussel

Indtil slutningen af sidste århundrede var den almindelig over hele landet. Ja, på den tid omtales den som mere almindelig end vandriksen og den grønbenede rørhøne. Tilbagegangen for engsnarren hænger antageligt sammen med mekaniseringen af landbruget med brug af slåmaskiner og senere grønthøstere. Engsnarren tilhørte det gammeldags landbrugs enge og ukrudtsrige marker, hvor den især levede af de mange jordlevende insekter.

Stylteløber

Landsbestand

Stylteløber er ikke registreret som ynglefugl i Danmark bortset fra nedennævnte tilfælde.

Ringkøbing amt

Der findes kun et enkeltstående ynglefund.

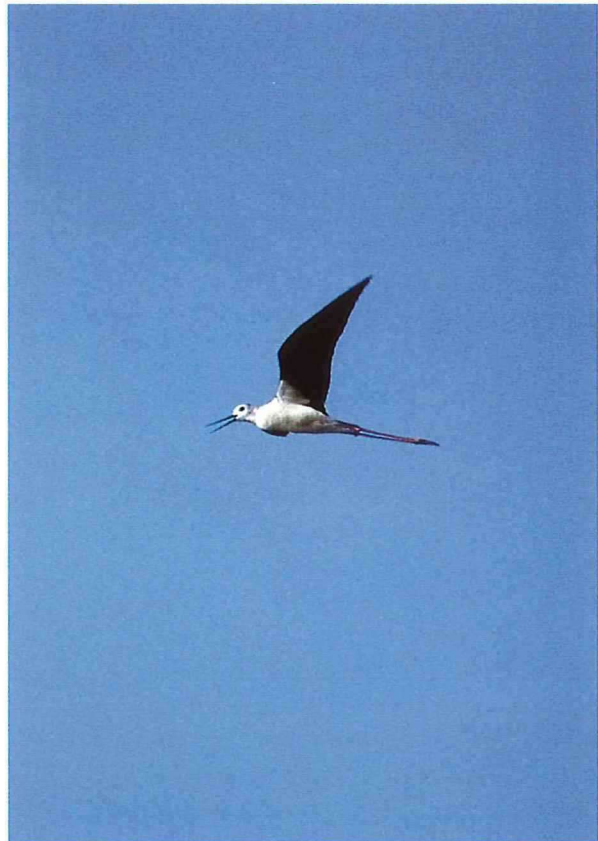
Den 19. maj 1994 blev to stylteløbere observeret på Tipperne i Ringkøbing Fjord. Efter yderligere nogle dage lokaliseredes en rede med tre æg. Stylteløberne rugede stadig den 28. maj, men den 3. juni var reden plyndret. Fuglene var forsvundet og sås ikke siden.

Stylteløberrede på Tipperne.

Udbredelse i øvrigt

Stylteløberen er en meget sjælden gæst i Danmark. Dens hovedudbredelse er kystlaguner, lavvandede søer og flodmundinger i Middelhavsområdet. Vintertrækket går normalt til tropisk Afrika. Dens nærmeste faste ynglepladser findes i Normandiet og Bretagne i Frankrig. Herudover har den ynglet i Holland i en årrække efter 1931, ligesom der er enkelte ynglefund i Tyskland.

Stylteløber.

Hvidbrystet præstekrave

Landsbestand

Den ynglede 5-6 steder i Vest- og Sønderjylland med 30-40 par i 1990.

I 1800-tallet ynglede den over det meste af landet, men siden 1950'erne har den været i kraftig tilbagegang. I 1969 ynglede der på landsplan 136 par på 21 lokaliteter. Det faldt til 75 par i 1975 – heraf 30 par på Rømø og 15 par på Fanø. Indtil sidst i 1970'erne ynglede der 20-30 par på Sjælland, men de forsvandt i takt med øget badeturisme. Indtil 1980 var der en mindre bestand i Nordjylland. I 1988 var der kun 48-57 par tilbage. I løbet af de sidste godt 20 år er bestanden i Danmark således reduceret med ca. 75%.

Ringkøbing amt

Bestanden er faldende og udgør i dag 0-5 par.

Hvidbrystet præstekrave har ynglet på klittangen ved Bøvling Fjord i en lang årrække. I 1939 blev 1 par registreret, i 1953 var bestanden på mindst 4 par, og i 1966 blev to par fundet ynglende. I Atlasperioden 1971-74 blev den registreret ynglende både nord og syd for Torsminde, men herefter foreligger der ikke oplysninger om ynglefund før 1980. Da ynglede den her med 6 par. De følgende år til og med 1988 ynglede den her med 5-7 par, og i 1990 var der kun 3-4 par tilbage. Siden da er bestanden yderligere reduceret, og i 1995 var det usikkert, om den overhovedet ynglede.

På Harboøre Tange har den også ynglet i en årrække. Således var der 4 par her i 1982. I de næste ti år er der indrapporteret 1-2 par årligt – sidste gang i 1992 med 2 par, der hver fik 2 unger.

Trussel

Ynglepladserne er ofte populære mål for rekreative aktiviteter i sommerhalvåret, hvorfor ynglesuccesen ofte er meget ringe pga. forstyrrelser.

Hvidbrystet præstekrave.

Sorthovedet måge

Landsbestand

Sorthovedet måge yngler kun tilfældigt i Danmark.

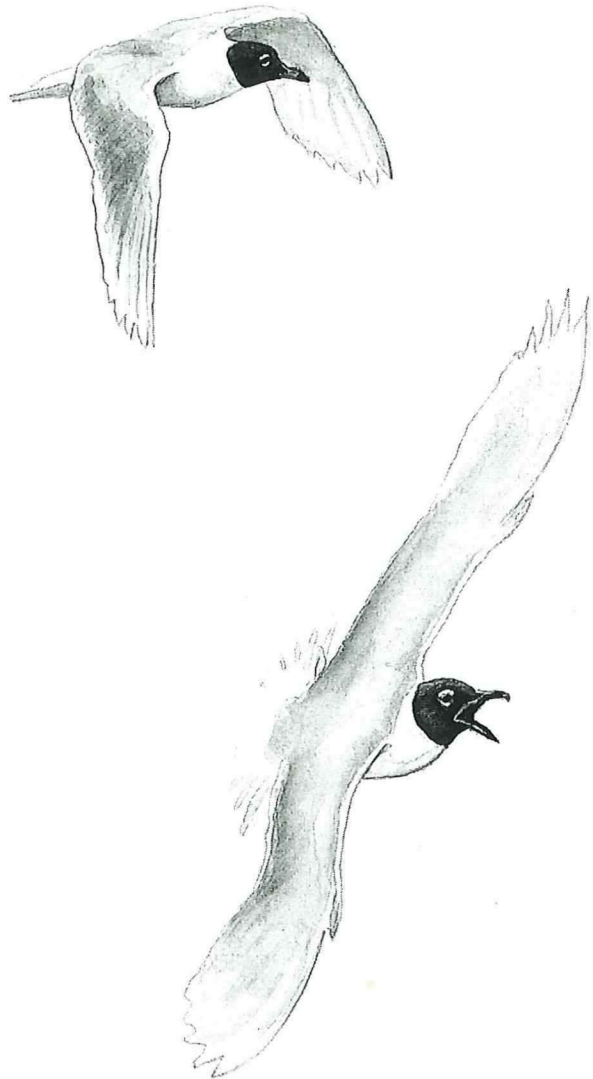
Den har især sin udbredelse i Middelhavet, Østeuropa og videre mod Sortehavet. Fugle fra mindre bestande i det østlige Tyskland og Polen gæster regelmæssigt Danmark og gør undertiden spredte yngleforsøg. Der er siden starten af 1970'erne kun gjort godt en halv snes ynglefund, og heraf var de fleste i de sydøstlige egne af landet. Senest ynglede ét par dog syd for Esbjerg i 1996.

Ringkøbing amt

Der er fundet ét tilfælde af yngleaktive fugle.

Da sorthovedet måge især kommer til Danmark fra sydøstlig retning, er Ringkøbing amt en af de landsdele, hvor der gøres færrest iagttagelser af den.

Det eneste kendte tilfælde, hvor der sandsynligvis var tale om ynglende fugle, var på Klægbanken i Ringkøbing Fjord, hvor der først i juli 1995 blev set 2 adulte fugle i tilknytning til en koloni med hættemåger og stormmåger. Fuglene varslede, og de sås parre sig mindst 4 gange, men det vides ikke med sikkerhed, hvorvidt de reelt ynglede her med rede og æglægning.

Dværghmåge

Landsbestand

Dværghmågen er i dag en sjælden og tilfældig ynglefugl, der ikke yngler her årligt.

Den er indvandret til landet i dette århundrede, men den er også stort set forsvundet igen nu. Før midten af århundredet kulminerede den med op mod 75 par – næsten alle i Nord- og Vestjylland. Vejlerne i Thy har været artens mest benyttede ynglested med en fast bestand frem til 1977.

Ringkøbing amt

Dværghmågen er en meget uregelmæssig ynglefugl med kun 2 fund de sidste 25 år.

Det første kendte ynglefund i Danmark var fra Klægbanken i Ringkøbing Fjord i 1903. I de følgende årtier har dværghmågen ynglet mere eller mindre regelmæssigt på en række lokaliteter i de vestjyske fjorde. På Klægbanken blev der fundet op mod 25 par frem til 1913, og frem til 1942 fandtes også en fast bestand på op mod 20 par ved Vest Stadil Fjord. Lige nord herfor ved Husby Sø ynglede ligeledes en fast bestand på op mod 15 par frem til i hvert fald 1939. Dværghmågen skal også have ynglet regelmæssigt i

Felsted Kog i 1920'erne og 1930'erne, og stadig i 1970 fandtes der 3 par her. I første halvdel af århundredet er der endelig gjort i alt 4 ynglefund på Tipperne.

På mange af de nævnte lokaliteter er der langt fra lavet årlige registreringer af ynglefugle, og da slet ikke i starten og midten af århundredet. Man kan med rimelighed vurdere, at dværghmågen har været en ret regelmæssig – men ikke talrig – ynglefugl i flere årtier fra starten af århundredet og frem til midten af århundredet. Dette gjaldt dog helt frem til 1970 ved Felsted Kog, Husby Sø, Vest Stadil Fjord og Klægbanken.

Men herefter er der også kun gjort 2 ynglefund, nemlig et par på Fjandø i 1983 og et par på Tipperne i 1986.

Dværghmågen er en fast trækgæst langs vores kyster, og flere steder i de vestjyske fjorde – især Bøvling Fjord, Felsted Kog og Tipperne – ses der flokke af oversomrende, yngre fugle. De ynglefugle, som med års mellemrum registreres nu, er måske blot enkelte yngleaktive fugle i de oversomrende flokke. Det er ikke usandsynligt, at der igen vil blive fundet spredte ynglepar på denne måde i fjordene, men der er ikke i øjeblikket nogen tegn på, at dværghmågen vil etablere sig som fast ynglefugl.

Med andre ord: Dværghmågen både kom og gik i dette århundrede. Årsagerne hertil kendes vel næppe, men arten har sin udbredelse i Finland, Baltikum og Rusland, så den vest- og nordjyske bestand har været en udløber herfra, som formentlig har været sårbar i flere henseender.

Svartbag

Landsbestand

Ynglebestanden er senest opgjort til 1.025 par i 1988.

Svartbagen er en ret maritim art, der har sine største ynglekolonier i Kattegatområdet, mens den imidlertid er noget mere fåtallig i f.eks. Vestjylland.

Arten er i Danmark en ret ny ynglefugl, der indvandrede i 1930'erne.

Ringkøbing amt

I de sidste 10 år har der været tilbagegang til de nuværende ca. 15 par.

Svartbagen meldte først sin ankomst i 1966 med 2 ynglepar på Fjandø. Siden 1974 har der også været årlige yngleoplysninger om ynglepar på Klægbanken i Ringkøbing Fjord og på Rønland Sandø ved Harboøre.

Det har været de her 3 nævnte lokaliteter, som siden har udgjort amtets bestand af svartbag. På Klægbanken kulminerede bestanden med 8-9 par i 1985, på Fjandø med 5-7 par i starten af 1980'erne og på Rønland Sandø med ikke mindre end 20 par i 1982. Samlet har bestanden kulmineret i starten af 1980'erne med 25-30 par, hvorefter den er gået noget tilbage til omkring 15 par. På Rønland Sandø skyldes tilbagegangen nok tilstedeværelsen af skarvkolonien. I 1996 er der enkelte ynglefund på Poldene i Nymindestrømmen og ved Haurvig, og desuden har der ved Nørskov Vig på Venø ynglet 2 par siden 1994.

Fremgang

Vilkårene for svartbagens spredning og fremgang gennem årtierne har formodentlig lignet dem, der har gjort sig gældende for sølvmåge, nemlig ikke mindst industrialiseringen af fiskeriet og dermed større fødemængder i form af fiskeaffald. Men bl.a. også oprettelsen i 1970'erne af flere øreservater med færdselsforbud i fuglenes yngletid har uden tvivl gavnet denne ret sky fugleart.

Sandterne

Landsbestand

Sandternen er i dag en af de danske ynglefuglearter, som er mest udryddelsestruet. Der yngler nu blot en bestand på 10-15 par, der alle findes i Vadehavsregionen.

En lidt større ynglebestand – vist nogle få hundrede par – findes i den tyske del af Vadehavet, men ellers forekommer sandternen ikke som ynglefugl i hele Nord- og Mellem-europa. Den findes først igen ved Middelhavet og Sortehavet, hvor den har sin hovedudbredelse. Den dansk-tyske bestand er derfor helt isoleret og særdeles sårbar.

I Danmark har arten næsten udelukkende ynglet i Nord- og Vestjylland og i Vadehavsområdet. I sidste århundrede var sandternen noget mere almindelig i Danmark med bestandskulmination på mindst 500 par og flere kolonier med over 100 par. Herefter er den gradvist gået tilbage og forsvundet fra samtlige lokaliteter med undtagelse af Vadehavet, hvor der som nævnt stadig yngler enkelte par.

Ringkøbing amt

Sandternen er i dag forsvundet som ynglefugl.

Sandternen har været ynglefugl på mindst 13 forskellige lokaliteter i løbet af de sidste 100 år med betydelige bestande til midten af dette århundrede. Herefter har der været en kraftig tilbagegang, og i slutningen af 1970'erne fandtes

Sandterne på Fjandø.

der kun en fast bestand på Fjandø med ca. 10 par. Fra 1983-1986 faldt antallet af ynglepar yderligere, og Fjandø var blevet den sidste faste ynglelokalitet uden for Vadehavet. I 1986 var kolonien reduceret til 4 par, og det var det sidste yngleår, idet der i 1987 uheldigvis var en fastboende ræv på øen.

Kolonirugende fugle rammes meget hårdt af tilstedeværelsen af ræve, og i 1987 forsvandt både sandterner, splitterner, de fleste hættemåger og mange ande- og vadefugle fra Fjandø. Der har ikke været ræv siden, men bestanden af hættemåge er alligevel ikke rigtigt kommet på fode igen her, og arten mangler stadig helt inde

midt på Fjandø, hvor også sandternen havde sin koloni.

I 1992 ynglede sandternen med et enkelt par på Tipperne, men desværre lykkedes det ikke fuglene at få unger på vingerne.

Hættemåger og sandterner

Sandtternen er afhængig af hættemågernes tilstedeværelse, og den yngler typisk i udkanten af disse store kolonier, som derved yder ternerne en god beskyttelse mod fjender.

Tilbage i Danmark er nu blot få par i Vadehavet, men hvis disse og måske især den større bestand i det tyske vadehav klarer sig bedre i de kommende år, er der vel en spinkel chance for, at sandternen igen vil kunne etablere sig med en lille ynglebestand i de vestjyske fjorde eller ved Limfjorden. Der ses stadig i disse år enkelte, forbigående, ikke-ynglende fugle i ny og næ i Vestjylland, så chancen er der måske. Yngleforekomsten på Tipperne i 1992 vidner om det.

Dværgterne

Landsbestand

Bestanden skønnes til omkring 500 par.

De seneste år har bestanden måske været lidt større, da der enkelte steder er registreret usædvanligt store kolonier, især på Rømø med omkring 100 par. Dværgterner yngler spredt i hele Danmark undtagen på Bornholm. De største kolonier findes på strande i Vadehavet og langs Jyllands vestkyst.

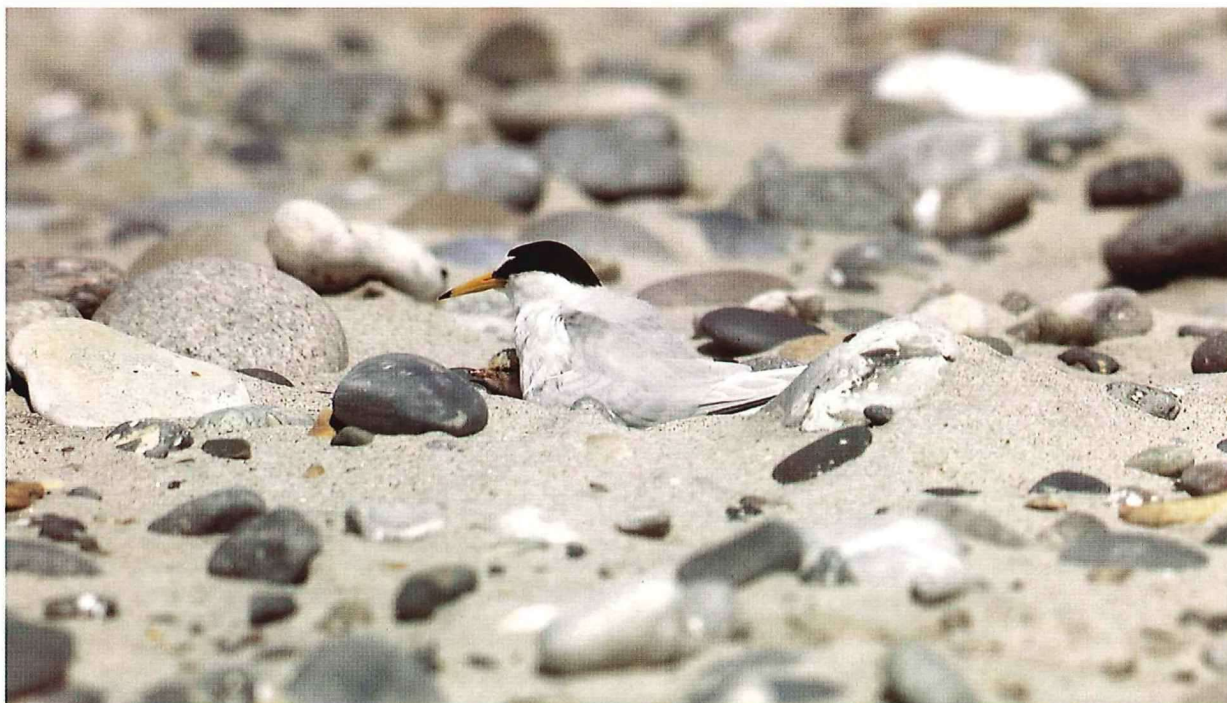
Ringkøbing amt

Bestanden har de sidste 10 år svinget ret konstant mellem 35 og 50 par.

I Limfjorden har enkelte par ynglet ved Sønder Lem Vig i starten af 1990'erne, mens der i slutningen af 1980'erne og i starten af 1990'erne yngede en bestand på op mod 7 par ved Nørskov Vig på Venø.

På havsiden af Harboøre Tange har der i en lang årrække ynglet en koloni, som kulminerede med 13-14 par i 1989-90, men herefter pludselig faldt en del i antal.

Den største koloni har været på Bøvling Klit, hvor der de fleste år har ynglet 20-35 par – dog

Rugende dværgterne på Bøvling Klit.

ikke mindre end 42 par i 1982. Fuglene yngler her i en ret spredt kolonistruktur fordelt på en stor del af den brede sand- og grusstrand nord for Torsminde.

Endelig har der været en fast bestand ved havstranden ved Hvide Sande, hvor der næsten årligt har ynglet 2-4 par de sidste 20-30 år. Men i 1996 overraskede kolonien, da der pludseligt taltes ikke mindre end 25 par her. Som det er ret almindeligt for måge- og ternekolonier rokerer fuglene undertiden et andet sted hen fra ét år til det næste. Desværre er ynglebestanden på Bøvling Klit ikke blevet optalt i 1996, så det er muligt, at den pludselig store koloni af fugle ved Hvide Sande kan omfatte fugle, der så »mangler« ved Bøvling Klit. Hvide Sande-fuglene kan også være fugle fra Vadehavsområdet.

Siden starten af 1970'erne er dværgterne registreret som ynglefugl på ca. 15 forskellige lokaliteter, og der ses ikke nogen tendens til tilbagegang.

Usikkerhed

Der knytter sig et par usikkerheder til talmaterialet for dværgterne. Den ene er, at fuglene gerne fouragerer i nogen afstand fra selve ynglestedet. På fourageringsstederne kan de dog alligevel godt udvise tegn på yngleaktivitet f.eks. ved at varsle en smule over for mennesker. Iagttagelser af aggressive dværgterner, f.eks. inde i fjordene, kan derfor godt blot dække over fugle, der yngler ude ved havkysten eller f.eks. på Venø.

Desuden er parantallet i en koloni ofte svært at gøre op. Det vides, at ynglekoloniers størrelse i en del tilfælde er blevet undervurderet, hvad enten der er foretaget forsøg på optælling af reder eller optælling af antallet af tilstedeværende gamle fugle. I forbindelse med grundige ringmærkningsarbejder har man ofte fået kendskab til et noget større parantal, end hvad almindelige optællinger af f.eks. flyvende gamle fugle har kunnet røbe.

Mosehornugle

Landsbestand

Normalt registreres 5-20 par, men i gode gnaverår yngler måske 30-50 par.

Den har aldrig været særlig talrig i Danmark. Den har dog været sikker ynglefugl i Jylland i 1800-tallet, men pga. opdyrkningen af hedemoser gik den tilbage i antal i 1900-tallet. De seneste 25 år stammer de fleste ynglefund fra Ringkøbing, Ribe og Sønderjyllands amter, mens der kun er ganske enkelte fund fra det øvrige land. Den har altid været uregelmæssig på Øerne. I 1980'erne har der næppe været over 20 par.

Det er indtrykket, at arten er gået markant tilbage i perioden, hvor der ikke er en eneste lokalitet med regelmæssig forekomst.

Ringkøbing amt

Det anslås, at der yngler fra 0-3 par årligt.

Atlasundersøgelsen fra 1971-74 nævner 5 sikre og 5 sandsynlige ynglepar. I 1971 var der således et sikkert fund ved Videbæk, men ellers er det småt med sikre indrapporterede ynglefund. Fra Borris Hede meldes der i 1979 om et kuld mosehornugler i terrænets østlige del, som desværre blev taget af krager, mens et andet par var set holde til på en lokalitet i terrænets vestlige del.

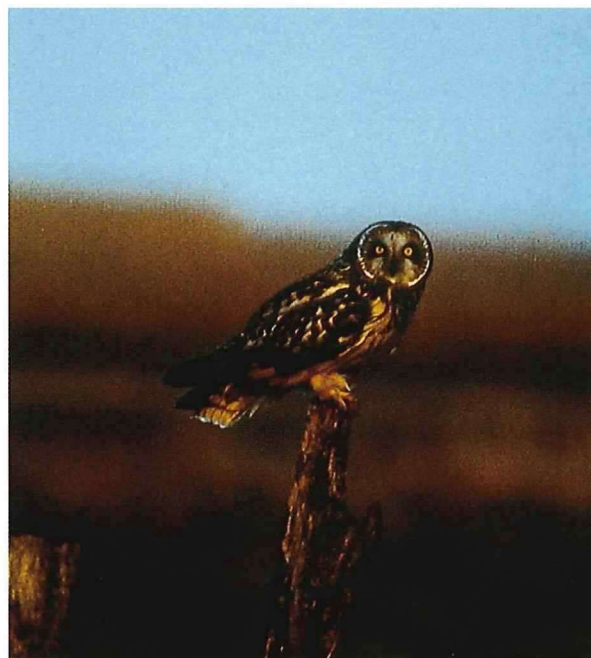
1979 er det eneste gode år i hele denne 25-års periode. Der blev da set ikke mindre end 9 ynglepar på hele 5 lokaliteter her i amtet, hvoraf de 3-4 par fandtes på Tipperhalvøen. På denne

lokalitet fandtes ynglende mosehornugle i ikke mindre end 5 år i træk fra 1978-82. Det sidste sikre ynglepar på Værnengene var i 1987. Siden 1992 har der ikke været indrapporteret sikre ynglepar, men til Fuglenes Danmark 1993-96 er der dog indsendt 2 sandsynlige par – det ene på Værnengene.

Mosehornuglen er således en sjælden ynglefugl her i amtet.

Ynglebiologi

Mosehornuglen er en udpræget invasionsart, der fra ynglepladserne i nord strejfer mod syd og yngler her, når gnaverbestanden svigter nordpå. På den måde er der stor forskel fra år til år, så der visse år næsten ikke yngler mosehornugler i Danmark, mens den i andre år yngler flere steder.

Mosehornugle på jagt.